

LUNDS
UNIVERSITET

Provisoriets pedagogik som politisk praktik

Om utbildningsaktivism för afghanska papperslösa elever i Iran

Maja Tolgraven

GNVK02 v.t. 2017

Genusvetenskapliga institutionen

Lunds universitet

Handledare: Helle Rydström

Abstract

58 million children around the world lack access to education, and another 250 million children only have access to unfit schools with poor quality. Through interviews with volunteer teachers and social workers conducted during three weeks of fieldwork in Tehran, this study maps the educational situation of undocumented Afghan migrant children living in Iran, in order to understand the role of education for children in limbo, and to examine the motives behind social activism. The study shows how many Afghan students lack access to formal schools despite an official policy guaranteeing every child education regardless of their legal status, which makes alternative schools run by NGOs play an important role in ensuring education and a space of belonging, safety and creativity for this group. The alternative schools become an important counterforce to the politically and socially marginalized situation many Afghans face in Iran. Based on fieldwork findings, the study argues that activists involved in education activism challenge the controlling Iranian regime as well as western ideas of political mobilization through their everyday creation of an alternative. In this way, civil society proves to be a powerful political force with transformative impact on gender equality and integration.

Key words: education, social activism, civil society, migration, Iran

Nyckelord: utbildning, social aktivism, civilsamhälle, migration, Iran

Till de modiga och kloka personer som med sin tid, nyfikenhet och engagemang har delat sina erfarenheter och tankar med mig. Tack vare dem blev den här uppsatsen möjlig.

Innehåll

1. Inledning.....	s. 1
2. Bakgrund – ett liv i marginalerna.....	s. 2
2.1 Skolgång.....	s. 3
3. Syfte och forskningsfrågor.....	s. 4
4. Forskningsfältet.....	s. 5
5. Teori.....	s. 7
5.1 Civilsamhällets politiska kraft.....	s.7
5.2 Utbildning som revolutionerande verktyg.....	s. 8
6. Metod.....	s. 10
6.1 Genomförande och metodologiska resonemang.....	s. 10
6.2 Material.....	s. 13
7. Analys – civilsamhället täcker upp där staten sviker.....	s. 15
7.1 Att skapa förutsättningar för utbildning.....	s. 15
7.2 ”How can I teach them E when they don't know B?” – pedagogiska erfarenheter och strategier.....	s. 18
7.3 Betydelsen av skolgång.....	s. 19
7.4 ”So I decided to do something” – motiv bakom social aktivism.....	s. 22
7.5 Utbildningsaktivism som politisk arena.....	s. 25
8. Avslutande diskussion.....	s. 28
9. Referenser.....	s.30

1. Inledning

As long as there are any children who don't have the chance to go to an organized school in Iran, I will stand here and teach them (Mrs Akram)

Intill en av Tehrans dånande motorvägar i den nordvästra delen av stan ligger ett litet hus bakom en anonym ljuslila plåtgrind. Utifrån anar man ingenting, men här ligger en autonom afghansk skola som bedriver undervisning för knappt fyrahundra elever varje dag. Det är svårt att veta exakt, eleverna kommer och går lite som de vill. Eller som de kan, rättare sagt, många av dem arbetar om dagarna. I detta dragiga hus ryms fyra klassrum, ett litet kök och ett kontor där skolans grundare tar emot. Möblemanget är ett udda ihopplock av gamla skolbänkar och nedsuttna stolar. Det är ändå en stor skillnad mot hur det var till en början, när skolan helt saknade material och eleverna satt på mattor på golven. Nu pryds väggarna av teckningar och foton. Mrs Akram lyser av stolthet när hon visar runt och berättar om skolan, som faktiskt startade i hennes eget hem. Under de 20 år som hon har bedrivit undervisning har hon stått pall för polisrazzior och arresteringar och skolan har emellanåt blivit nedstängd. När polisen fick nys om att Mrs Akram samlade papperslösa barn stormade de skolan och hotade att deportera eleverna. Numera har hon utarbetat ett varningssystem om polisen närmar sig. Hon har också fått se sina elever ta examen från universitet i Iran och utomlands.

Idag är Mrs Akrams skola en av få autonoma afganska skolor kvar i Iran, de flesta andra har stängts. När jag berättar att jag möter många afghanska ungdomar från Iran genom mina engagemang som lärare och aktivist i Sverige säger hon att jag säkert har mött någon av hennes gamla elever. Jag tänker på Seinab, Firoz, Laleh och de andra som jag har träffat i Sverige, och funderar på om de har suttit just här, eller i en liknande skola någonstans i Tehran. Juridiskt och socialt exkluderade från det iranska majoritetssamhället, mitt i ett politiskt spel som präglas av både seg, nationalistisk iransk byråkrati och orubblig kvinnlig aktivism. Jag funderar på vilken betydelse utbildning och skolgång har i en situation som i övrigt till stor del präglas av instabilitet, exkludering och knapp ekonomisk överlevnad, och jag imponeras av den politiska sprängkraft som ligger i civilsamhällets sociala aktivism.

2. Bakgrund – ett liv i marginalerna

Afghanistan har sedan Sovjetunionens ockupation 1979 varit ett konfliktfyllt, fattigt och mycket farligt land att leva i, vilket tvingat miljontals människor på flykt. Många söker sig till länderna runt Afghanistan, men också vidare till Europa. I Sverige har på senare år gruppen ”ensamkommande flyktingbarn” blivit ett välkänt begrepp. Dessa ungdomar som utan sin familj tar sig till Sverige för att söka asyl är ofta afghaner, men det är inte ovanligt att de har växt upp och har sin familj någon annanstans än i Afghanistan. Enligt Migrationsverket (2016) är knappt hälften av de afghanska ensamkommande barn och ungdomar som kommer till Sverige för att söka asyl helt eller delvis uppväxta i Iran, där de på många sätt utgör det iranska samhällets botten-skikt.

Afghaner utgör en av världens största flyktinggrupper (Jenner 2015, 3). Enligt siffror från Lifos (2016a, 5) bor runt tre miljoner afghaner i Iran, varav ca 950 000 är dokumenterade, och därmed legala, flyktingar. Sedan 2001 registreras i princip ingen afghan som flykting, och den komplicerade och kostsamma processen att behålla sin flyktingstatus gör att majoriteten av afghanerna i Iran idag lever papperslöst (HRW 2013, 5). När Irans flyktingpolicys kring tillgång till samhällsinstitutioner som vård och utbildning ändrades i början av 1990-talet kom lokala och internationella NGOs att spela en avgörande roll för den växande gruppen papperslösa afghaner i Iran, eftersom UNHCR endast stöttar registrerade flyktingar med flyktingstatus.

Den stora gruppen afghaner i Iran är i huvudsak en urban befolkning. I Tehran lever de flesta i utkanten av staden, många i de södra förorterna, andra i områden i västra delen av staden, där jobb inom industrier och verkstäder, jordbruk och byggarbetsplatser dominerar deras försörjning (Lifos 2016a, 8). En NGO som jag besökte under mina fältstudier ligger i ett område i nordvästra Tehran som i folkmun kallas för Meth valley, eftersom narkotikamissbruk är ett utbrett problem. UNODC (UN office for drugs and crime) uppger att över 1,3 miljoner personer lider av narkotikamissbruk i Iran, något som inte sällan slår mot de fattigaste grupperna i landet. Siffror från Irans hälsoministerium visar på ännu högre siffror, att det rör sig om 2,2 miljoner missbrukare (Mostaghim & Bengali 2016). Detta ser socialarbetare jag talat med leda till arbetslöshet, ekonomiska problem, ökad press på barn att arbeta och större risk för våld i hemmet.

Den svåra sociala situationen har resulterat i en utbredd rasism. Fatemeh och Sogand, två iranska volontärlärare, beskriver hur de som barn alltid fick höra att afghaner var farliga, att de inte skulle röra dem, att de inte gick att lita på. Eftersom de flesta arbetar med lågt ansedda jobb finns en etablerad bild av afghaner som inkapabla till något annat än att utföra samhällets lägsta arbeten, och att de alla är tjuvar och missbrukare, förklarar de. Afghaners låga status märks även på senare år genom att de skickas till kriget i Syrien. Runt 20 000 afghaner har anslutit sig till de Iran-stödda styrkorna som strider på Assad-regimens sida (Lifos 2016b, 6). Nivån av frivillighet är diskutabel,

vittnesmål talar om val mellan värvning och deportation, och starka ekonomiska och sociala incitament finns även med i bilden (ibid, 8). De afghanska unga män som värvas strider i regel som fotsoldater vid fronten, med mycket höga dödssiffror som följd av bristfällig träning och utrustning (ibid, 13).

2.1 Skolgång

Enligt Rädda Barnen (2015, 3) står idag 58 miljoner barn runt om i världen utan utbildning, varav hälften av dem befinner sig i konfliktzoner. Dessutom har ytterligare 250 miljoner barn endast tillgång till bristfällig utbildning med utbildade lärare och inget skolmaterial på det språk de talar. Att inte kunna ta till sig utbildning på grund av allvarlig näringsbrist är ytterligare ett problem, liksom barnarbete. Bland fattiga afghaner i Iran är det vanligt förekommande att barnen tvingas arbeta, och ett stort hinder för att de ska kunna få en fullgod utbildning (Jenner 2015, 12). Många barn arbetar från ung ålder i verkstäder och mindre fabriker, de tigger eller säljer saker på gatan (HRW 2013, 61). Dessa arbeten är ofta mycket hårda och sätter barnen i situationer som är lätta att utnyttja, sexuellt och ekonomiskt.

2015 kom en ny lag genom vilken alla barn garanteras rätt till utbildning i formella iranska skolor oavsett pappersstatus, men det finns siffror som pekar på att en halv miljon barn fortfarande står utanför det formella skolsystemet (Lifos 2016, 19). Många praktiska barriärer förhindrar formell skolgång, varför NGOs fortsatt spelar en viktig roll för att garantera utbildning för afghanska barn. Följande information baseras på de intervjuer jag har genomfört med volontärlärare och socialarbetare i Tehran.

Bristen på platser i iranska skolor är ett stort problem. Då många områden med en stor afghansk befolkning saknar officiella skolor, står stora avstånd till skolor som accepterar afghanska elever i vägen för att de ska kunna börja i skolan. Även om skolgång i Iran formellt är gratis finns vissa kostnader för böcker, skoluniform etc. som familjer med mycket begränsad ekonomi har svårt att möta. Dessutom står många skolor inför ekonomiska svårigheter när det nya elevantalet inte följs av ökade anslag, vilket har lett till att de tar ut otillåtna avgifter från familjer. Ytterligare en barriär är att många barn är för gamla för att börja i den klassen de utbildningsmässigt skulle behöva börja i. De tillåts inte börja i första klass om de är äldre än 9 år, även om de inte kan läsa och skriva. Ett annat hinder är att de barn som nyligen kommit från Afghanistan har missat registreringsperioden för offentliga skolor, antingen på grund av brist på information, eller för att de anlät efter september. Om det sker har de ingen möjlighet att få börja skolan förrän registreringen öppnar igen. Även språkskillnader kan försvåra skolstart. Farsi som talas i Iran är relativt enkelt att lära sig för de elever som redan talar dari, men det tar längre tid om de talar pashtu. Dessutom vittnar de personer

jag har intervjuat om hur deras elever som börjat i iranska skolor mött orättvis behandling och trakasserier från elever och lärare.

Motstridiga lagar är ett annat problem, något som Mrs Akram som driver den autonoma afghanska skolan fått uppleva flera gånger. I samband med den nya lagen 2015 uppmanade hon eleverna att söka sig till de formella skolorna när den möjligheten kom, något som dessvärre blev ett sätt för polisen att lokalisera papperslösa föräldrar som följde sina barn till skolan. De arresterades och deporterades till Afghanistan. Siffror från 2014 visar att över 200 000 afghaner deporterades från Iran under det året (Lifos 2016, 20). Deportationerna ledde till att afghanska familjer såg den formella skolan som en fälla, och vägrade skicka sina barn dit. Även om Mrs Akram, i likhet med resten av de NGOs som jag har träffat, vill att hennes elever börjar i iranska skolor för bättre undervisning och officiella examensbevis, förstår hon den bristande tilltron från afghanska familjer.

Rädda Barnen betonar att utbildning är en mänsklig rättighet, men också grunden för ett fredligt och demokratiskt samhälle. Med utbildning ökar chanserna till god hälsa och försörjning, och spelar en avgörande roll för barns och deras familjers chanser i livet. Skolgång ger dessutom rutin, synlighet och framtidsdrömmar (Save the Children 2015, 3-6). Utbildning för flickor är centralt för ökad jämställdhet och kvinnors självständighet. Norwegian Refugee Council framhåller dessutom att utbildade mödrar resulterar i bättre hälsa för hela familjen, färre graviditeter i låg ålder, och en förståelse av värdet av skolgång för barn (Jenner 2015, 12-15). De pekar även på att en bibehållen organiserad skolgång för barn i konfliktzoner är viktigt genom hela processen av flykt, eftersom utbildning spelar en betydande roll för människors bättre chanser att klara av tiden i exil och sedermera integration i ett nytt land eller återuppbyggandet av konflikthärjade samhällen (2015, 7).

3. Syfte och frågeställningar

Genom en kvalitativ intervjustudie med volontärlärare och socialarbetare från en rad olika organisationer som arbetar med utbildning och skolgång för afghanska barn i Iran undersöker jag hur NGOs organiserar skolgång och socialt stöd som reaktion mot den sociala exkludering som många afghaner möter i Iran, och hur skolan som ett rum av tillhörighet och inkludering fungerar som stabiliserande punkt för barn i limbo. Studiens huvudsakliga syfte är att teckna en bild av den utbildningssituation som många afghanska barn och ungdomar i Iran befinner sig i. I ljuset av den kontexten intresserar jag mig även för de sociala och politiska motiv och drivkrafter som ligger till grund för aktivisternas engagemang, för att förstå och synliggöra hur denna kvinnligt dominerade sfär av civilsamhället fungerar som en viktig politisk motkraft till rådande politiskt klimat.

Följande frågeställningar driver studien:

- Hur organiserar NGOs utbildning för afghanska barn och ungdomar i Iran?
- Vilken roll spelar skolgång för barn i limbo i Iran – socialt, politiskt, direkt och långsiktigt?
- Vilka sociala och politiska drivkrafter ligger till grund för engagemang inom utbildningsaktivism hos volontärlärare och socialarbetare?

4. Forskningsfältet

I och med den stora gruppen afghanska ungdomar som kommer till Sverige finns ett stort värde i att veta mer om utbildningssituationen för afghanska barn i Iran. Med den nya pedagogiska och sociala utmaningen som mottagandet av ensamkommande flyktingbarn innebär för skolor och lärare, pekar Popov och Sturesson (2015, 66) på ett växande behov av forskning kring hur skolgång för denna grupp kan organiseras. Bristen av praktisk erfarenhet av att undervisa ensamkommande barn, i kombination med svag pedagogisk kartläggning av de skolmiljöer varifrån eleverna kommer sätter lärare och skolor i en svår situation (ibid, 70). För att ta ett helhetsgrepp om den här frågan behövs inte bara forskning om den svenska situationen, utan även ett kunskapsutbyte om utbildning, skolmiljö och pedagogik i de specifika länder varifrån många ensamkommande barn och ungdomar kommer. Eftersom många av de afghanska ungdomarna har bott i Iran är varken kunskap om skolgång i Afghanistan respektive Iran tillräcklig, utan fokus måste riktas specifikt mot afghanska barns skolgång i Iran.

Min studie intresserar sig även för det iranska civilsamhällets roll i utbildning och vad som driver de personer som engagerar sig som lärare och socialarbetare. Historiskt, och än idag, har religiösa välgörenhetsinstitutioner varit viktiga i arbetet att stötta fattiga och föräldralösa barn i Iran. Dessa organisationer som innan revolutionen 1979 arbetade i opposition mot dåvarande regim har efter den islamiska republikens maktövertagande inkorporerats mer och mer i statsapparaten (Salazar-Volkman 2009, 256). ”Moderna” NGOs fokuserar även på vad Salazar-Volkman (2009, 258) kallar nya sociala frågor, som miljöhot, kvinnors rättigheter, HIV-prevention och missbruksvård, med en sekulär grund till skillnad mot den äldre traditionen av religiösa drivkrafter. Förutom att praktiskt arbeta med barns rättigheter skapar dessa NGOs en plattform för unga människors engagemang i sociala frågor (ibid, 256). Samtidigt, eller kanske just för att, NGOs engagerar stora delar av befolkningen, innebär det politiska klimatet en misstänksamhet mot moderna NGOs och ett politiskt civilsamhälle, vilket resulterar i stark kontroll (ibid, 255). Regimens tillstånd krävs för att driva en NGO varför det kan diskuteras om någon iransk NGO är helt självständig. Många ledande NGOs drivs dessutom av personer som tidigare har varit politiskt aktiva (ibid, 261). Detta har resulterat i termen GNGOs – governmental non-governmental

organizations, något som enligt Al-Ali (2003, 222) visar på läget för många av civilsamhällets organisationer i Mellanöstern.

Hoodfar har undersökt social aktivism bland kvinnor engagerade i informations-spridning i hälsofrågor. Denna officiellt finansierade verksamhet som till en början handlade om basal hälsoservice och information om familjeplanering, vilket enligt Hoodfar (2010, 490) spelade en viktig roll i regimens legitimering som de fattigas försvarare, växte till hälsocenter, mödrahälsovård och ett brett socialt arbete. Rörelsen kom att uppmuntra folk att kräva myndigheterna på service i sina nedprioriterade bostadsområden, samt påverka familjesituationer mot ökad jämställdhet (Hoodfar 2009a, 59). Dessutom spred sig volontärarbete i och med detta initiativ till arbetarklassen, något som tidigare varit förbehållet främst medelklassens och överklassens välgörenhetsprojekt (Hoodfar 2010, 494).

Drivkrafter bakom sitt ideella engagemang hos de kvinnor som Hoodfar intervjuat handlar främst om ett etiskt perspektiv att hjälpa människor omkring sig, men även om chansen att ingå i ett sammanhang utanför hemmet. Kvinnornas engagemang i hälsocenter stärkte dem på ett personligt plan, och förbättrade deras relation till sina familjer och sin ställning i grannskapet (Hoodfar 2009a, 58). Liknande påverkan hade engagemang i utbildningsaktivism. Som en respons mot den policy som exkluderade papperslösa afghanska elever startade afghanska kvinnor själva skolor för att ge sina och andras barn en utbildning – i så kallade Madarese Khodgardan (Hoodfar 2009b, Rostami-Povey 2007). Allt eftersom förändrades många familjers kritiska attityd gentemot utbildning, och för många kvinnor blev utbildning en viktig del i deras identitet som goda muslimska mödrar (Hoodfar 2009b, 268). Dessa skolor kom att bli ett socialt och kulturellt nav för lokal gemenskap och en viktig punkt för människor i exil. Både Rostami-Povey (2007, 303) och Hoodfar (2009b, 290) pekar på hur människors splittrade afghanska identitet som i hemlandet hade varit mer uppdelad mellan etniska och religiösa grupper stärktes i Iran, och resulterade i vad Hoodfar kallar en pan-afghansk identitet. Skolorna blev också enormt viktiga för tillhörighet, gemenskap och stolthet för afghanska ungdomar som i övriga samhället erfor rasism och diskriminering (Hoodfar 2009b, 288). Genom den afghanska utbildningsrörelsen lyckades afghanska kvinnor i Iran inte bara skapa utbildningsmöjligheter och arbetsmöjligheter utan även ett av de största civilsamhällen som afghaner någonsin upplevt (Hoodfar 2009b, 289). Ett diplom från en sådan skola ger inte tillträde till universitetet i Iran, men det fungerar som examensbevis i Afghanistan och andra länder (HRW 2013, 63). I nuläget är majoriteten av dessa autonoma afghanska skolor stängda eftersom endast officiella statliga skolor är tillåtna i Iran. De NGOs som driver skolor godkänns eftersom deras verksamhet klassas som socialt arbete.

5. Teori

5.1 Civilsamhällets politiska kraft

Uppsatsens teoretiska ramverk behandlar civilsamhällets politiska potential och utbildningens revolutionerande kraft. Kvinnors engagemang inom civilsamhällets välgörenhetssektor har förstått på olika sätt – som en väg till arbete och politiskt engagemang, en kvinnlig solidaritetshandling, och ett välvilligt tidsfördriv. Det finns inget entydigt svar, men historiskt har civilsamhällets organisationer haft en stor betydelse för de människor som är socialt, ekonomiskt och politiskt marginaliserade (Ishkanian & Lewis 2007, 407, 409).

Susan H. Williams efterlyser ett feministisk perspektiv på begreppet civilsamhälle, och anser att de självvalda grupper som inte sällan uppkommit som ett resultat av politisk kamp bör ges större uppmärksamhet. Dessa självvalda grupper och tillhörigheter är av intresse eftersom de är viktiga arenor för kvinnors identitetsskapande och aktivism (Williams 1997, 423,440). Även om civilsamhälle, stat och familj har åtskilts teoretiskt råder ingen tvekan om dess kopplingar och ömsesidiga påverkan. Därför är det relevant att även titta på familjen i en analys av civilsamhället eftersom en stark gränsdragning mellan civilsamhälle och familj omöjliggör en verklig förståelse av hur genusrelationer inom familjen formar även resten av samhället (Howell 2007, 426). Vidare bör feministisk forskning undersöka genusrelationer inom civilsamhället, för att inte missa det som Howell (ibid, 419) kallar ”gendered sites of power”. Dessa specifika arenor formas genom olika könade organisationsdynamiker, som organiserar män och kvinnor över stat, marknad, civilsamhälle och hushåll. Eftersom civilsamhällets sociala arbete organiseras utifrån volontärarbete och välgörenhet råder feminina normer som socialt engagemang och solidaritet för en gemensam sak. Social aktivism, argumenterar Howell, blir således en kvinnlig arena (ibid, 425).

Civilsamhället är avgörande för en demokratisk utveckling av samhället, eftersom dess aktörer fungerar som medlare mellan stat och medborgare. Här spelar kvinnors deltagande och representation en mycket viktig roll (Jahanshahrad 2012, 235). I Iran ser Jahanshahrad å ena sidan de traditionella civilsamhälleliga institutionerna som samlar de bredare folklagren, men som är patriarkalt genomsyrade och lider av genusignorans, å andra sidan en medel- och överklassdominerad kvinnorörelse som inte tar hänsyn till mer marginaliserade grupper (ibid, 243,249). Även om de NGOs jag har tittat närmre på inte definierar sig som kvinnorättsorganisationer är Jahanshahrad resonemang värdefullt för att förstå civilsamhällets politiska kraft, eftersom hon i linje med Williams betonar vikten av att se de möjligheter som finns för uppkomsten av arenor inom civilsamhället där marginaliserade grupper kan mötas kring gemensamma politiska och sociala frågor (ibid, 235). Al-Ali (2003, 220) pekar på en bred innebörd av termen *aktivism* inom kvinnorörelser i Mellanöstern, som inte direkt behöver innebära politisk

aktivism. Hon ser aktivism uppkomma inom välgörhetsarbete, välfärdsorganisering, forskning, opinionsbildning, medvetandehöjande och lobbyism, men pekar också på dessa aktiviteters nära relation till politiskt engagemang.

Med utgångspunkt i "The One Million Signature Campaign" visar Rafizadeh (2014, 56) på hur kampanjen som genom informationsspridning och "traditionell" politisk aktivism arbetade för att samla en miljon underskrifter mot könsdiskriminerande lagar blev tvungna att hitta andra vägar för att navigera den iranska regimens hårda kontroll. De kom att organisera sig som ett löst sammansatt nätverk snarare än en tydlig strukturerad kampanj, och bedrev sin situationsbundna feminism i hem, frisörsalonger och parker istället för på gator och torg (ibid, 62). Deras nya taktik blev ett tyst, lågintensivt motstånd som Rafizadeh anser definiera sociala rörelser i regionen. Folkligt motstånd anser han definieras av en handlingsorienterad och lågmäld vardagsaktivism som skapar alternativa, individuella lösningar till problem snarare än att organisera politisk påtryckning genom möten och demonstrationer. Det dagliga kollektiva motståndet från individuella aktörer utmanar i det tysta statens suveränitet och skördar sociopolitiska förändringar (ibid, 60). Auktoritära regimer har fått människor att upptäcka nya forum där de kan uttrycka sitt misstycke och arbeta för att förbättra sina liv, men Rafizadeh anser att detta har förblivit ouppmärksammat när en västerländsk analys hävdar att Mellanöstern saknar kvinno- och ungdomsrörelser (ibid, 54).

Att engagera sig för mindre bemedlade barn är enligt Salazar-Volkman (2009, 251) ett relativt säkert område, eftersom det anses vara av religiös och moralisk natur att stå upp för barns välmående. Samarbete med regeringen i dessa frågor ligger på en helt annan nivå än i till exempel en politisk diskussion kring kvinnors rättigheter. Eftersom regimen är helt beroende av ideellt engagemang från civilsamhället för att tillgodose välfärd till befolkningen, men samtidigt är oroliga för vad folklig mobilisering med den här typen av gräsrotskontakt kan innebära, trycker de hårt på att volontärarbete handlar om etik, och inte politik (Hoodfar 2009a, 60). Detta visar samtidigt hur volontärarbetare inom olika sfärer har vidgat idén om politisk och social aktivism (Hoodfar 2010, 488).

Kennelly ser unga människors aktivism som ett nät av mänskliga relationer och kollektiv, vilka genom att möjliggöra möten och samtal mellan människor är grundbulten för politisk organisering (2014, 255). Detta, argumenterar hon, utmanar också den nyliberala idén om demokrati som den enskilde individens handling att rösta i val, och ser istället politiskt agens som tillhörighet i ett kollektiv som arbetar för förändring (ibid, 256). En sådan förståelse får en extra dimension i ett land som Iran där den politiska, som i partipolitiska, friheten är kraftigt begränsad. Utan att avskrika betydelsen av att kunna rösta och delta i politiska partier utan repressalier, öppnar Kennellys perspektiv upp för att förstå social aktivism som politisk praktik.

5.2 Utbildning som revolutionerande verktyg

För den radikala pedagogen Paulo Freire är utbildning kärnan i politisk förändring, men inte vilken utbildning som helst. En sann revolutionerande pedagogik till såväl form som innehåll utmanar förtryckarens – statens – utbildning vilken tillhandahålls människor i form av välfärd inom en ”paternalistic social action apparatus” (Freire 1972, 50). Denna rättar in människor i leden, en anpassning som alienerar och passiviserar. Freire är tydlig med vad som krävs – revolution, inte integration. För att kunna vara den frigörelsens praktik för förtryckta grupper som han efterlyser krävs en problemorienterad transformerande pedagogik, baserad på dialog och kritiskt tänkande utifrån de förtryckta gruppernas situation. Den står i motsats till den hierarkiska korvstoppningspedagogik – ”banking education” som passiviserar människor och därmed tjänar förtryckarens syften (ibid, 54). Freire anser att dynamiken i klassrummet formar hur människor förstår sin omvärld, maktrelationer och sin egen potential, varför utbildning som drivs av frågan *varför?* har en avgörande roll för politisk förändring. Individens frigörelse växelverkar med hela samhällets frigörelse, vilket betyder att vi aldrig är fria så länge andra är ofria (ibid, 58).

Med en marxistisk utgångspunkt anser Freire samhällets marginaler vara en förändringsbar situation snarare än en stängd värld, i vilken de förtryckta grupperna bär nyckelrollen till förändring (ibid, 26). Han ser gärna solidaritet, men varnar för det han kallar falsk välgörenhet. Sådan kan möjligtvis döva fattigdomens och förtryckets misär, men skapar beroende och förändrar ingenting i grunden. En sann välgörenhet är en solidaritetspolitik som söker utplåna de sociala orättvisor som ligger till grund för behovet av välgörenhet i första början. I linje med detta måste revolutionerade pedagogik bedrivas *med* och inte *för* förtryckta grupper (ibid, 22,25). Oavsett intentioner måste den politiska aktivisten alltid arbeta i dialog med de människor vars situation syftas förändras (ibid, 68).

Skolan kan spela en viktig roll som motkraft till den instabila situationen som migration ofta innebär. Pinson m. fl. (2010, 205) har undersökt hur skolan i Storbritannien fungerar som en humaniserande stabil punkt genomsyrad av tillhörighet och medkänsla, i motsats till den osäkra juridiska och sociala situation som många asylsökande barn befinner sig i. De menar att migranten i sin sociala position i limbo mellan att tillhöra och inte tillhöra fångar diskurser och motsättningar om migration, globalisering och nationalstat. Enligt författarna påkallar flyktingar såväl medkänsla som en känsla av hot (ibid, 1). I den dubbelheten aktualiseras å ena sidan stater intresse och skyldighet att följa barnkonventionen och därmed garantera alla barn utbildning, å andra sidan en stark politisk strömning som porträtterar immigration som ett problem och asylsökande personer som inte sällan oärliga och ovärdiga nationens skydd och stöd (ibid, 10). Ett fokus på skolgång synliggör hur utbildning blir en arena för politiska motsättningar och olika nivåer av politisk styrning (ibid, 25).

6. Metod

6.1 Genomförande och metodologiska resonemang

Metodologiskt inspireras jag av kritisk och feministisk etnografi med fokus på ståndpunktsteori, metoden jag använder för materialinsamling är kvalitativ intervju metod, och den efterföljande analysmetoden är en tematisk innehållsanalys. Trots att kritisk och feministisk etnografi bidrar med viktiga insikter till mitt arbete vill jag klargöra att detta inte är en etnografisk studie, eftersom jag inte har haft tillräckligt med tid för att etablera de djupare relationer till deltagarna som utgör skillnaden mellan etnografiska och andra former av intervjustudier (O'Reilly 2009, 128).

Naples (2003) lyfter fram två nycklar till feministisk etnografi – ståndpunkt och reflexivitet. Ett ståndpunktsteoretiskt perspektiv vägleder mitt arbete, eftersom det uppmärksammar de krav på självreflexivitet som jag anser vara nödvändiga för relevant feministisk forskning, men också erbjuder en plattform för solidarisk politisk kamp. Naples presenterar flera ingångar till en förståelse av en ståndpunkt, "as embodied in women's social location and social experience, as constructed in community, and as a site through which to begin inquiry" (ibid, 75). Jag tar fasta på det sistnämnda när jag använder ståndpunktsteori för att hitta utgångspunkter för kunskapsutbyte kring social aktivism, snarare än positionera mina egna erfarenheter.

"Synliggörandeprojektet", som Lykke kallar Hardings feministiska empirism, handlar om att synliggöra det osynliggjorda, vilket genom historien ofta innebär kvinnors liv, erfarenheter och handlingar. Detta, tillägger Harding, bör kompletteras av en självreflexivitet hos forskaren kring sin "politiska lokalisering", vilket tillsammans landar i en "stark objektivitet" som kan göra ett starkare anspråk på relevant kunskap än den falska idén om värdeneutral objektivitet (Lykke 2009, 131, 133-135). Med utgångspunkt i marxistisk teori har den feministiska ståndpunktsteorin tagit fasta på "de förtrycktas ståndpunkt som privilegerad utkikspost", för att tala med Lykke (2009, 137). Haraway formulerar en feministisk objektivitet som "situerad kunskap", och hävdar att endast ett partiellt perspektiv i sin ansvarsfullhet kan göra anspråk på en objektiv blick. Hon varnar för att som forskare välvilligt men ansvarslost gå in i underordnade positioner och tala utifrån dem, i tron om att "tala underifrån" är en enkel uppgift. Trots att underordnade positioner kan ha privilegierade insikter kräver även dessa positioner en självreflexivitet och kritisk metodologi (Haraway 2004, 86-88). Om detta hittas nås alternativet till både total relativism och totalitet – partiell, lokaliserad kunskap som tar del i en större makt känslig konversation (ibid, 89, 93).

Ett intersektionellt perspektiv uppmärksammar skillnader inom grupper, och synliggör de ståndpunkter, alltså sociala situationer, jag arbetar utifrån. För Crenshaw "länkar [intersektionalitet] samtida politik med postmodern teori" (1991, 1244 fotnot 9, min översättning). Det är således ett projekt, för att använda Crenshaws ordval, som syftar till att avtäckas och synliggöra de processer av

underordning som skapas av lagar och strukturer, och som trots sin postmoderna kritik av givna kategorier utgår från ett antagande att sociala kategorier är verkliga i mening att de har reella sociala och materiella konsekvenser för människor som omfattas av dem (ibid, 1297). När en intersektionell analys appliceras på fallet skolgång i Iran framkommer en stor skillnad mellan iranska och afghanska barns tillgång till utbildning. Inom gruppen afghaner i Iran finns också skillnader beroende på pappersstatus. Vidare synliggör en intersektionell analys skillnader mellan flickor och pojkars tillgång till skolgång.

Mohanty (1984) knyter an till intersektionella perspektiv och feministisk ståndpunktsteori och pekar på samhällets marginaler som en produktiv utgångspunkt för att förstå hur globala ekonomiska och politiska tendenser fungerar och påverkar världen. För att det ska vara möjligt krävs en noggrann analys av lokala villkor och processer som i samverkan producerar maktförhållanden som kan förstås i termer av genus, klass och etnicitet (ibid, 73-74). Marginalerna i denna studie är den komplexa politiska och sociala kontext som de volontärlärare och socialarbetare jag intervjuar navigerar i sin sociala aktivism. Deras insikter i mina forskningsfrågor är ovärderliga. Denna uppsats aspirerar inte på att vara en kunskapsinhämtning om afghanska elever i Iran, utan snarare ett kunskapsutbyte mellan de aktivister och socialarbetare som är engagerade i utbildningsaktivism och mig själv som har erfarenhet av såväl lärarjobb som volontärarbete inom läxhjälp och asylaktivism.

Vägarna till kontakt med intervjudeltagare till studien var flera. Några organisationer inledde jag mailkontakt med under inledande del av forskningsprocessen, en NGO har jag vänner som är engagerade i, och jag har genom Lunds universitet kommit i kontakt med personer som har förmedlat vidare kontakter. Dessutom fick jag genom den internationella studentorganisationen AIESEC kontakt med studenter som var engagerade som volontärlärare i olika NGOs. På plats i Tehran visade det sig fruktsamt att berätta om mitt projekt för folk jag mötte via gemensamma vänner, dels för att få en djupare förståelse av ämnet genom informella samtal, dels som ett viktigt sätt för att hitta personer som var intresserade av att delta i min studie. Jag hade turen att genom vänner och bekanta få in en fot i sammanhang av unga politiskt intresserade personer som var engagerade i social aktivism. På så sätt träffade jag flera gatekeepers – personer som presenterade mig för personer i deras nätverk vilket ledde till de intervjuer och besök som ligger till grund för denna studie (O'Reilly 2009, 132). Att flera av forskningsdeltagarna självmant kontaktade mig var tacksamt ur en intervjusynpunkt eftersom de engagerat och gärna talade om ämnet. Detta stärkte mig i mitt mod att dra intervjuerna till en politisk nivå och fråga om deltagarnas personliga såväl som politiska motiv bakom sin aktivism. Trots att det givetvis finns stora skillnader mellan mig och deltagarna var det också mycket som förenade oss, vilket underlättade mitt tillträde – access – till

fältet (ibid, 8). I vissa fall möttes vi i att vara unga kvinnor engagerade i social orättvisa, i andra fall var det våra politiska övertygelser som förenade oss.

Min ambition har genomgående varit att vara så öppen kring syfte och användning av resultat som möjligt, vilket enligt O'Reilly (2009, 9) har såväl metodologiska som etiska implikationer. Från första kontakt, löpande genom intervjuerna, och även efteråt, diskuterade jag gärna den migrationspolitiska situationen i Sverige, eller svarade på mer personliga frågor om min koppling till Iran eftersom jag eftersträvade den mänskliga forskarroll som är av betydelse inom feministisk etnografi (ibid, 67). Flera av intervjudeltagarna var eller hade varit universitetsstudenter, vilket jag antar bidrog till deras intresse för min uppsats som akademiskt projekt. Jag diskuterade gärna mitt upplägg för studien, mina preliminära slutsatser och min roll som forskare, och på många sätt blev detta projekt just det kunskapsutbyte med fokus på lokala vardagliga praktiker som jag inledningsvis hade sett framför mig, det som Lynch (1999, 49) ser som ett "partnership" mellan forskare och forskningsdeltagare, och som Mohanty (1984) ser som möjligheten för ekonomiskt, rasifierat och geopolitiskt privilegierad forskare att engagera sig i kunskapsproduktion om marginaliserade grupperns verklighet. Enligt Madison (2005, 83) har den kritiska etnografen ett ansvar att göra skillnad, och O'Reilly förstår kritisk etnografi som ett "attempt to use knowledge for social change, but especially to expose and deal with systematic social disadvantage and unequal access to resources such as health, wealth, education and jobs" (O'Reilly 2009, 53). Deras ord, i kombination med deltagarnas frågor om varför jag skriver den här uppsatsen fick mig att reflektera över hur min forskning kan röra sig mot det transformativa, och inte stanna vid det rent deskriptiva. Den förändring som jag har i åtanke är inte inom de miljöer där jag träffade intervjudeltagare, den skillnaden gör de absolut bäst själva, utan den miljö där jag själv är verksam som lärare och aktivist.

Med hjälp av en tematisk intervjuguide genomförde jag semi-strukturerade intervjuer av varierande längd. Fem av de sammantaget 11 intervjuerna genomfördes med hjälp av en översättare. Intervjuguiden utarbetade jag dels utifrån egen erfarenhet och förkunskap om arbete med barn och ungdomar, dels utifrån den förberedande forskningen om situationen för afghaner i Iran. I arbetet med intervjuguiden formulerade jag öppna frågor, med hur, vad, berätta, beskriv etc. som ledord inom övergripande teman. I takt med att arbetet fortskred fick jag dessutom mer insikt i fältet genom de intervjuer jag genomförde, och jag plockade upp teman och aspekter jag hade berört i tidigare intervjuer för att antingen få dem bekräftade, eller få en alternativ bild av samma fråga.

Intervjuerna genomfördes på olika platser. Några på olika caféer i centrala Tehran, andra i de skolor som jag besökte, och en intervju genomfördes hemma hos en av deltagarna. De informella samtalen som också utgör mitt material ägde rum i skolorna, eller till och från dessa platser. Varje intervju inleddes med en kortfattad presentation av uppsatsprojektet, vad mitt intresse och

erfarenhet grundar sig på, samt upplägg och villkor för deltagande i studien. Jag inhämtade muntligt informerat samtycke och klargjorde att jag välkomnade såväl invändningar mot hur frågor var formulerade som tillägg och ändringar i efterhand. Vissa intervjudeltagare var väldigt självgående, och jag ställde få frågor för att i stället låta dem hitta sin egen väg för att svara på det jag inledningsvis berättat om mina teman, för att undvika att tvinga fram ett narrativ (O'Reilly 2009, 21). Intervjuguiden kom att fungera mer som en mall än ett manus. Metoden att låta de intervjuade personerna leda samtalen resulterade allt som oftast i att de berörde alla de teman som jag själv hade i åtanke. Så snart jag hade lämnat platsen för intervjun eller skolan jag besökt skrev jag fältanteckningar i min fältdagbok, på tunnelbanan eller direkt ute på gatan. I den samlade jag såväl observationsanteckningar som feedback till mig själv efter genomförda intervjuer. Tillbaka i Sverige transkriberades alla intervjuer, och fältanteckningarna renskrevs för att kunna ligga till grund för den tematiska analysen. Analysarbetet har präglats av ett empinärt förhållningssätt, med mina forskningsfrågor och materialets teman som struktur för för analysen (Widerberg 2002, 144).

6.2 Material

Materialet för den här uppsatsen utgörs av sammanlagt 11 semi-strukturerade intervjuer gjorda under tre veckors fältarbete i Tehran under april 2017. Jag intervjuade 7 personer som var ideellt engagerade som lärare i NGOs, och 4 socialarbetare som på heltid drev eller arbetade i olika NGOs. Intervjudeltagarna utgörs av 9 kvinnor och 2 män, som på olika sätt är kopplade till sammanlagt sex olika NGOs. De olika organisationerna som jag har varit i kontakt med arbetar till viss del på liknande sätt vad gäller problemformulering och metoder. Det finns samtidigt stora olikheter, exempelvis kring finansiering och omfattning av verksamheten samt relation till det officiella Iran. Jag har valt att samla deras olika perspektiv för att kunna teckna en bred bild av nuvarande situation för afghaners tillgång till utbildning i Iran. Detta material representerar givetvis en avgränsad del av fältet, men med sin spridning ger det inblick i flera delar av det breda fält som utgör utbildningsaktivism i Iran. Utöver intervjuerna använder jag mina fältanteckningar från studiebesök vid fem skolor, vilka baseras på mina iakttagelser och informella samtal med såväl intervjudeltagarna som andra personer som intresserade sig för mitt projekt. Följande intervjudeltagare deltog i min studie. Jag redovisar här deras kön, ungefärliga ålder, sysselsättning om information finns, och roll i respektive NGO. Deras namn är figurerade.

Mrs Akram, medelålders afghansk kvinna som driver autonom afghansk skola.

Fatemeh, iransk kvinna i övre 20-årsåldern som arbetar som ingenjör, undervisar engelska och matematik en dag i veckan i Mrs Akrams skola.

Mahsa, iransk kvinna i 30-årsåldern, arbetar som socialarbetare i mellanstor lokal NGO.

Saba, iransk kvinna i övre 20-årsåldern som arbetar på kansliet i en stor internationell NGO.

Mrs Ghafoor, iransk kvinna i övre medelåldern som driver en stor iransk NGO.

Sogand, iransk kvinna i yngre 20-årsåldern. Läser till psykolog på universitetet och undervisade tills nyligen farsi och litteratur en dag i veckan i en skola för afghanska papperslösa elever.

Sarah, iransk kvinna i 30-årsåldern, arbete okänt, undervisat och drivit kreativa projekt i flera olika NGOs.

Följande fyra personer är engagerade i samma stora iranska NGO. Intervjuerna genomfördes i ett av organisationens center.

Laleh, iransk kvinna i 20-årsåldern, universitetsstudent, undervisar farsi och kommunikation.

Maryam, iransk kvinna i 20-årsåldern, universitetsstudent, bedriver läxhjälp.

Arash, iransk man i 25-årsåldern, universitetsstudent, undervisar i kreativa ämnen.

Nima, iransk man i 25-årsåldern, arbetar, undervisar arabiska och sport.

7. Analys – civilsamhället täcker upp där staten sviker

Följande analys innehåller fem teman. I linje med Williams undersöker jag civilsamhället utifrån självvalda grupperingar kring sociala frågor. Genom intervjudeltagarnas upplevelser av utmaningar, metoder och möjligheter presenterar studien hur olika NGOs organiserar utbildning och skapar förutsättningar för lärande. I ljuset av Freire resonerar jag kring hur alternativa skolor eventuellt praktiserar en frigörelsens pedagogik. Vidare undersöks vad som driver de intervjuade lärarna och socialarbetarna att engagera sig professionellt och ideellt inom olika NGOs, vilket landar i en analys av hur utbildningsaktivism fungerar som en politisk spelplan för en mängd olika aktörer och perspektiv.

7.1 Att skapa förutsättningar för utbildning

Organisationerna jag har undersökt har varierande verksamhet. Dels operativt arbete genom direkt stöd till människor, dels politiskt arbete för att bilda opinion och förändra lagar kring exempelvis migration och barnarbete. Det är de större organisationerna som har mandat och möjlighet att driva en öppen politisk agenda, de mindre ligger lågt för inte stängas ned. Gemensamt för alla dessa NGOs är att de arbetar helt eller delvis med utbildningsprojekt för att antingen erbjuda skolgång till de elever som är exkluderade från iranska skolor eller stötta de elever som går i iranska skolor, men som vill eller behöver extra undervisning. Alla organisationer har som mål att eleverna ska börja i iranska skolor, men förståelsen av utbildning och skolgång som del av en större livssituation löper genom organisationerna. De större organisationerna har möjlighet att förutom utbildning arbeta utifrån en helhetsförståelse av personers bakgrund, behov och möjligheter och därmed erbjuda sådant som möjliggör att barnen och ungdomarna får bättre förutsättningar för att tillgodogöra sig undervisning. Även skriv- och läsundervisning för vuxna, hantverkskurser, psykologisk, juridisk och social rådgivning och kulturella aktiviteter utgör verksamheten. Stöd till familjer kring våld, barnuppfostran och hälsa är också viktigt för att skapa förutsättningar för utbildning. Att engagera hela familjer och vinna deras förtroende, samt att bygga goda relationer i området där organisationerna verkar är något som flera personer återkommer till som nödvändigt i sammanhanget. Ekonomiskt och även socialt finns det stora delar av den iranska befolkningen som har det lika illa ställt som den afghanska grupp som stötts av välgörenhetsorganisationer, varför enskilt fokus på afghaner riskerar att stärka motsättningar i grannskapet.

Mrs Ghafoor, grundaren till en stor iransk NGO med flera skolor och sociala center runt om i Iran framhåller vikten av såväl praktiskt som politiskt arbete. Trots värdefullt operativt arbete behöver lagar och praxis förändras för verklig skillnad. ”We're working with the government”,

förklarar hon, men ändrar sig snabbt och säger, ”Not directly with the government, *on the government*”. Två stora segrar har de vunnit, dels 2015 års lag om lika tillgång till utbildning oavsett pappersstatus, dels en sjukvårdsreform som ger dokumenterade afghaner och iranier likvärdig sjukvård. En stor internationell organisation som har kontor i Iran sedan 2012 har specifikt fokus på att skapa förutsättningar för formell utbildning. De samarbetar med utbildningsministeriet och regeringen och driver projekt för att säkerställa kvaliteten i iranska skolor och återintegrera bland annat afghanska elever som av olika anledningar har hoppat av. Tillsammans med regeringsorganet Literacy Movement Organization (LMO) planerar och finansierar de kurser i skriv-och läskunnighet för att möjliggöra att de elever som är för gamla så småningom kunna börja i en iransk skola.

Utbildning är för Mahsa grundläggande för att långsiktigt och varaktigt kunna förändra sin livssituation. Det handlar dels om faktisk kunskap som läskunnighet, men också att i linje med Freire (1972), lära sig att se, bryta och komma förbi begränsningar och utmaningar i livet. För Mahsa är socialt arbete inte att hjälpa, utan att stötta i att stärkas och växa, där gemensam grupputbildning är det bästa verktyget för att tackla problem med exempelvis våld mot barn eller nedprioriterad skolgång för flickor. ”I won't take them out of their boundaries”, förklarar Mahsa, och slår fast att den NGO som hon arbetar inom inte är en välgörenhetsorganisation som ger klienterna mat och pengar, utan strävar efter att personerna ska bli självständiga från organisationen – ”we have a vision, that if we go out of this area some day, the people themselves will run the NGO”. Detta synsätt utmanar distinktionen mellan aktivist och klient, och förkroppsligar Freires sanna välgörenhet (1972, 22).

En utmaning som många deltagare vittnar om är när familjer inte stöttar sina barn i deras skolgång. Många deltagare betonar det som Howell också pekar på – hur genusrelationer inom familjen är grunden för deltagande i civilsamhället. Barns och kvinnors deltagande i NGOs beror på hur familjen ställer sig till saken. Flickor är särskilt utsatta för bristen på utbildning, inte sällan för att konservativa familjer är ovilliga att skicka sina döttrar till en skola som kan utmana deras egen kulturella och religiösa bakgrund. Inte sällan nedprioriteras flickors skolgång vid en pressad ekonomisk situation. Många flickor fortsätter inte efter femte klass, de tas ur skolan för att giftas bort, då den lagliga äktenskapsåldern för flickor i Iran är nio år (Jenner 2015, 11). ”We loose our girls”, säger Mahsa, och hennes ord ekar hos samtliga lärare och socialarbetare jag träffar.

Flera deltagare pekar på hur mödrar är nyckeln för att etablera ett gott samarbete med familjer och därmed kunna nå barnen. Det finns tre anledningar till varför mödrarna är lättare att nå, enligt Sarah. Mycket av verksamheten är riktad till kvinnor, kvinnorna har mer flexibel tid, och de är mer

villiga och öppna inför att lära sig nya saker än fäder. Efter att till en början blivit tvingade till vuxenutbildning som ett krav för att deras barn skulle få utbildning insåg mödrarna inom Mrs Gharfoors NGO fördelarna med kurser i skriv-och läskunnighet och hälsa, och värvade släkt och grannar, i likhet med de kvinnor som Hoodfar (2009; 2010) uppmärksammat i sin forskning. Mödrarna är nu drivande för att utöka vuxenundervisningen. Liknande taktik att involvera familjen finns i den organisation där Mahsa arbetar som socialarbetare, men hon förklarar att det är viktigt att nå vad hon kallar en "equal development of families". Det är inte effektivt att endast fokusera på barnet utan att se barnets position i familjen. För att utbildningen ska vara effektiv och stanna med barnet, krävs att hela familjen inkluderas för att stötta och värdesätta skolgång. En jämn utveckling av familjerna med bibehållna goda relationer är också viktigt för att undvika en kontraproduktiv effekt om exempelvis fäder skulle känna sig underlägsna när frun och barnen får utbildning och ett större socialt sammanhang, och därmed förbjuda dem att fortsätta gå i skolan.

De NGOs som jag har varit i kontakt med lider alla av resursbrist, både för att kunna upprätthålla nuvarande verksamhet, och för att kunna expandera. Det handlar dels om risken att bli av med stora internationella finansiärer, dels om mer blygsamma behov som en kamin under vintern. På min fråga om hon får något finansiellt stöd från regeringen skrattar Mrs Ghafoor till och skakar på huvudet. Sedan säger hon att det faktum att de inte blir nedstängda är stöd nog, att det i sig faktiskt är ett stort stöd, trots att hon jobbar "on" the government. Att hitta medarbetare, både professionella och ideella är ytterligare en utmaning. Ett återkommande tema i intervjuerna handlar om bristen på tillit mellan iranska och afghanska grupper. Detta förklaras som en effekt av den mångåriga exkludering och rasism många afghaner har upplevt från iranier. En ond spiral cementerar fördomar och infekterade relationer vilket resulterar i att både barn och föräldrar delar en misstänksamhet gentemot majoritetssamhället. Det har i många organisationer visat sig framgångsrikt att anställa afghanska lärare och socialarbetare, och flera NGOs har genom det lyckats med det som Jahanshahrad (2012) pekar ut som ett av civilsamhällets viktigaste uppgifter – att medla mellan stat och medborgare. Mrs Ghafoor pekar på hur det förstärker tilliten mellan afganska grupper och NGOs, och hur de afghanska medarbetarna fungerar som en bro mellan iranier och afghaner: "Our centers work as a mediator, as a bridge between the refugee communities and the host community, they bring them together and improve the reliability". Det har också lett till att familjer är mer benägna att låta sina barn, inklusive flickor, börja i skolan och delta i andra aktiviteter.

7.2 ”How can I teach them E when they don't know B?” – pedagogiska erfarenheter och strategier

De större organisationerna har möjlighet att anställa professionella lärare. De ser problem med temporära lärare utan adekvat utbildning, något som annars i hög grad utmärker de alternativa skolorna som drivs genom ideellt engagemang. Ofta är det universitetsstudenter som på sin fritid undervisar en eller ett par gånger i veckan, eller vänner och bekanta till den som driver organisationen. En genomgående utmaning som framkommer i intervjuerna med volontärlärarna är hur de ska möta den instabilitet och osäkerhet som präglar undervisningen. De flesta volontärerna har getts förtroende att undervisa utan förberedande träning. Fatemeh och Sogand beskriver båda en osäkerhet och nervositet inför ansvaret att ge eleverna en meningsfull undervisning. I jämförelse med iranska skolor saknas resurser och material. Beroende på organisationens finansiella situation kan de ha tillgång till samma böcker som används i iranska skolor, i andra fall används material som lärarna själva tar med sig. Eleverna byts ofta ut, det kommer nya och andra faller ifrån, vilket delvis beror på att de alternativa skolorna täcker upp när de formella skolorna nekar inskrivning utanför den specifika perioden för registrering. Skolorna undervisar året om, för att kunna erbjuda nyanlända elever skolgång oavsett när de anländer till Iran. Fatemeh har olika sammansättningar av elever varje vecka, vilket gör lektionerna röriga och osammanhängande. I en annan skola råder samma situation. Det är mycket varierande närvaro ser jag när jag kikar på närvarolistan över axeln på läraren som bjudit in mig att sitta med på måndagseftermiddagens engelsklektioner. Fatemeh berättar hur denna inkonsekvens kan se ut:

I was teaching the letter E. I told them there is an animal, bee. I had taught them B before, so they could read that now. But there were lots of students who didn't know B... So this is my problem. There are some students coming permanently to my class, they want to understand, learn something new, and then there are some of them who are looking at me like question marks, what is this?

Eftersom barnen ofta har mycket annat vid sidan av, arbete exempelvis, hamnar skolan ibland i andra hand, något som Fatemeh påpekar måste mötas med förståelse. Hon har försökt att upprätthålla regler om närvaro, men har svårt att neka en elev att vara med på lektionen trots hög frånvaro. ”Maybe she can understand something, maybe my kindness can help her to continue this”, resonerar hon. Trots försök att dela in eleverna något så när klassvis varierar ålder och kunskapsnivå stort. Lärarna måste vara flexibla och påhittiga för att kunna möta alla olika elever och kunna lägga upp en lektion när alla kan olika delar av matteboken. Att gå vidare trots att inte hela klassen följer

med är också viktigt för att inte tappa de återkommande studenterna. Olika lärare har olika strategier här, en låter de elever som kommer då och då hänga med så gott de kan, en annan delar upp klassen i smågrupper och låter de jobba med olika material. ”It was complicated at first, but I come around, they come around, they helped me, and it was fine” säger Sogand, som i likhet med Freire strävar efter en nedtonad lärare-elev-relation (1972, 53). Att navigera situationens villkor på det här sättet, och inte ge upp för att något inte följer önskvärda eller välkända mönster är precis som Rafizadeh (2014) påpekar en nödvändig strategi för att kunna nå politisk förändring.

7.3 Betydelsen av skolgång

Det engelska ordet education har i den här studien två betydelser. Dels utbildning som att kunna läsa och skriva, räkna matte och tala engelska. Det betyder också skolgång – att varje dag gå till en specifik skola, att höra till. I skolan som fysisk plats ges eleverna tillgång till utbildning, kreativt skapande, plats och tid för lek, sociala samspel och vänliga vuxna. Flera deltagare anser utbildning spela en nyckelroll i barns utveckling, och vidare kring möjligheterna att integreras i samhället och att bli socialt accepterad. Det har en viktig påverkan på individen, familjen och vidare på samhället i stort. Avsaknad av utbildning riskerar att leda till sociala problem – mental ohälsa, kriminalitet och missbruk. Saba förstår utbildning av god kvalitet som en form av skydd – det ger ökad säkerhet i familjen och i samhället, en möjlighet att tillbringa sina dagar i skolan istället för på gatorna och tillgång till grundläggande mänskliga rättigheter. Arash förklarar att den NGO där han är engagerad uppmuntrar dialog kring konflikter eller problematiskt beteende, istället för att som samhället döma och straffa. Det finns utrymme att prata och förstå varför det blev fel och hur det kan bli bra, och skolan blir således en grogrund för människor att växa i stället för att disciplineras.

I ljuset av Pinson m. fleras (2010) forskning om skolans roll för asylsökande barn framkommer hur de alternativa skolorna i Iran spelar en viktig roll som motkraft till den marginaliserade situation många afghanska barn lever i. Dessa barn har inte sällan en svår relation till vuxenvärlden – på arbetsplatser står de lägst, de riskerar att utnyttjas psykiskt och fysiskt, upplever våld i familjen och ser hur de nekas vad jämnåriga iranska barn och ungdomar har rätt till. Flera deltagare pekar på hur viktigt det är att möta och uppmuntra den hunger efter kunskap som deras elever kommer med, och vidga elevernas värld och uppmuntra deras drömmar. Deltagarna vittnar om många barn utan några idéer om vad de vill eller skulle kunna göra i livet, och de tycker att en viktig aspekt av arbetet handlar om att få barnen och ungdomarna att förstå att de är jämlika andra barn – att de också förtjänar att leka och drömma om framtiden. Sogand hoppas att hon kan inspirera eleverna, kanske kan hon vara en förebild när de tänker på vilken väg de kan gå i livet. Hon förklarar hur hon

förstår betydelsen av skolgång: ”The ones coming to school have five hours different life, five hours when they can talk, and someone is there to listen, they can dream, be happy. Just a little time for themselves, not to help the family, or working, or worrying”.

Att befinna sig i marginalerna innebär också möjligheter. De alternativa skolorna omfattas inte av den nationella läroplanen och har därför möjlighet att bredda sin undervisning med kreativa ämnen som musik och bild, men även möta elevernas afghanska bakgrund på ett annat sätt än iranska skolor. Att undervisa dari eller pashtu, eller att använda språket i den dagliga undervisningen är ett sätt att både entusiasmera och värdesätta kunskap eleverna redan har. ”Believe me, when we use a word or a phrase in their mother tongue, they get really excited”, berättar Mahsa. Sogand undviker att fokusera på delarna i skolböckerna som betonar Irans storhet, eftersom hon anser det onödigt att förstärka idén om Irans överlägsenhet när hon vet hur eleverna känner av rasismen gentemot dem. Skolorna arbetar för att skapa ett rum av respekt, tillit och tillhörighet. Lek har stor betydelse både psykiskt och fysiskt för att eleverna ska kunna koncentrera sig i skolan. ”When they play they become the children who they are” tycker Sogand. Hennes främsta pedagogiska verktyg är att skämta, och inkludera elevernas perspektiv för att skapa en så jämlik relation som möjligt. Genom att skapa en egen läroplan är de alternativa skolorna på god väg mot Freires frigörande pedagogik, men utan politisk makt måste elever och aktivister fortsatt förhålla sig till formella skolor och arbeta för elevernas integration i dem, eftersom de alternativa skolorna inte kan ge sina elever ett officiellt examensbevis. På så sätt stannar de alternativa skolorna vid att vara enstaka utbildningsprojekt, och inte systematisk utbildning, för att använda Freires terminologi (1972, 31).

Betydelsen av gemenskap är tydlig. Skolan möjliggör den samlingspunkt för mänskliga relationer och kollektiv förändring som enligt Kennelly (2014) är grunden för politiskt motstånd, både för volontärer och elever. Papperslöshetens begränsade rörelsefrihet leder till en begränsad cirkel av vänner, men genom skolan breddas barnens sociala kontaktnät och därmed sociala kompetens. Flera deltagare vittnar om hur de har sett hur barn och ungdomar förändras efter en tid i skolsammanhang, de är ofta lugnare och kan hantera ilska och stress på ett annat sätt. En metod för att jobba med den traumarelaterade aggression som är ett problem hos många flyktingungdomar är dramaklasser. Där får deltagarna arbeta med att förstå och uttrycka känslor och hitta goda relationer till varandra. Mahsa är bekymrad över att några föräldrar motsätter sig att dramaklasserna inte är könssegregerade, och hon undrar hur hon ska lösa det, hon vill ogärna särskilja barnen. Samtidigt kan hon inte riskera att eleverna förbjuds att delta i undervisningen. Detta dilemma är ett typexempel på hur de lärare och socialarbetare jag har träffat ständigt navigerar mellan

organisationens egen agenda, föräldrarnas åsikter, och en omsorg för barnen att de ska få göra det som de vill och mår bra av.

Flera deltagare berör skolans betydelse för jämställdhetsarbete. NGOs kan visa på hur män och kvinnor kan arbeta och studera tillsammans på lika villkor, och även visa på andra alternativ för unga kvinnor än att gifta sig ungt. Vissa skolor följer den formella modellen med könssegregerade klasser, medan andra motsätter sig det och tror på att blanda könen. Under ett av mina besök i en skola pekar en lärare på en pojke och berättar att han vägrade att ta kvinnor i hand eller att sitta bredvid flickor i klassen för ett par år sedan när han först kom till organisationen, men att han nu har flera tjejkompisar. Några av aktivisterna försöker uttryckligen utmana idéer om könsroller, vägar i livet, och normer kring äktenskap. Även här är dramaövningar mycket användbara. Sarah beskriver hur barnen genom teater får ikläda sig roller som mödrar och fäder i familjer, som iranier och afghaner, och på så sätt arbeta med sina föreställningar om genus och nationalitet. Genom detta ifrågasätter de normer hos sig själva och inom familjen, och får också chans att bearbeta tankar kring exempelvis våldet som deras mödrar får utstå i hemmet, och flickors begränsade situation. Detta arbete gör att NGOs av det här slaget blir ett slags hands-on kvinnorättsorganisationer, med en tydlig jämställdhetsagenda som stärker kvinnor och barn, men med sin subtila politik undkommer politiska repressalier.

Samtliga intervjudeltagare talar om barnen som nyckeln till förändring – för integration, jämställdhet och familjens situation. Återkommande beskrivs barn som rena, oskyldiga och öppna för förändring, och många tycker att barn är lättare att nå och att skapa en tillitsfull relation till än vuxna. Att de främst är barn, och inte afghaner eller iranier eller arbetare eller papperslösa lyfter flera deltagare fram som viktigt att minnas i sitt arbete med dem, för att inte cementera olikheter och deterministiska framtidsutsikter. Saba understryker vikten av integration i de formella skolorna för barn som är födda i Iran men ”are strangers to the society”, något som även har påverkan på iranska familjer: “Many of the Iranian families are discriminative towards refugees, but their children who are sitting next to the Afghans are not feeling the same, they are equal. So maybe the next generation...” säger hon hoppfullt. Barn ”can be the person who can stop the traditional thinking in their family, or they can be the continuing of that” förklarar Mahsa och tänker på hur viktigt det är att fokusera på barnen vad gäller jämställdhet och värdesättande av utbildning. Mrs Akram lyfter skolans betydelse för ett mer enat Afghanistan och en stärkt ”pan-afghansk identitet” (Hoodfar 2009b, 290). I Mrs Akrams skola samlas afghanska barn från flera olika folkgrupper och religiösa bakgrunder. Mot en historia av motsättningar och konflikter baserat på just dessa skillnader skapas här relationer och vänskapsband som påverkar både barnen och deras familjer.

”These people are being educated and go all over the world, some go to Afghanistan, some to other countries, and they carry this point of view with them, and maybe this can change something in the future”. Hon hoppas att skolan kan fungera som en grogrund för ett fredligare framtida Afghanistan.

I motsats till de andra deltagarna är Sarah pessimistisk angående utbildningens reella påverkan på barnens liv i det långa loppet. Om de lämnar Iran är det viktigt att kunna läsa, skriva och tala engelska, men om de stannar i Iran kommer de inte att kunna göra en nämnvärd klassresa. Andra oförändrade faktorer som till exempel löner för afghaner spelar för stor roll. Maryam som arbetar ideellt i en stor NGO och stöttar elever i deras skolgång i formella skolor pekar på det stora behovet av stöd till elever med föräldrar som är analfabeter. Samtidigt ifrågasätter hon värdet av den här typen av utbildning för elever som skolgången ibland inte tycks ha någon effekt på, och tänker att praktiskt arbete kunde passa bättre för de elever som har svårt med teoretisk skolgång. Varför ska vi tvinga dem? undrar hon. Det är den största utmaningen för henne, är detta egentligen till nytta i deras liv? Sarah ger en liknande bild, betonar att empowerment i alla dess former alltid måste utgå från personen själv, och påpekar hur det påverkar barnen negativt när de tvingas in i formell utbildning och möter samma förväntningar som andra barn trots att de har helt andra förutsättningar, med skam och sämre självkänsla som följd.

7.4 ”So I decided to do something” – motiv bakom social aktivism

Jag har valt att använda begreppen utbildningsaktivism och social aktivism eftersom det är ett engagemang som kommer ur en reaktion mot något som anses fel och orättvist, med en vilja att förändra och förbättra den utsatta situation som omger många afghaner i Iran.

Social aktivism i Iran är starkt kvinnodominerad, med kvinnliga grundare och chefer, kvinnliga socialarbetare, kvinnliga finansiärer och kvinnliga volontärer. Mrs Ghafod bekräftar min bild. ”Because I think working in NGOs needs social concern, and women are more socially concerned than men...it's my opinion”. Flera andra intervjudeltagare tycker att det snarare handlar om tid och normer kring vem som försörjer familjen som möjliggör kvinnors engagemang. Mahsa förklarar att det finns två typer av kvinnor; unga universitetsstudenter och kvinnor vars barn har flyttat hemifrån. Hon tror däremot inte på genusbundna inställningar till social aktivism, och förkastar idén om att kvinnor skulle vara mer känslomässigt och moraliskt styra, och män mer logiska. Det gör även Kennelly, men hon pekar samtidigt på hur män och kvinnor motiverar sitt engagemang på olika sätt (2014, 246). Trots ett mycket litet material på det här fältet, endast två av 11 deltagare är män, tycker jag mig se en tendens som följer Kennelly. Kvinnorna i min studie talade om hur de

reagerade mycket negativt på den politiska och sociala situation de såg människor leva i, hur de inte kunde lämna läget därhän utan att engagera sig för att hjälpa och förbättra situationen. Männens jag talade med berättade att de undervisade det som intresserade dem, som schack och sport, och berättade att en central del i deras engagemang var hur de själva växte som människor, och uppskattade den gemenskap som de upplevde i organisationen.

I övrigt varierar motiv och drivkrafter hos de intervjuade lärarna och socialarbetarna. Mahsa berättar att hon alltid har älskat att höra människors berättelser, det var länge en dröm för henne att bli socialarbetare. Hon drivs av kunskap, inte välvilja – ”being a social worker helps me to think logically about the problem”. När Fatemeh gick i högstadiet arbetade en afghansk man som vaktmästare i skolan, detta trots att han hade en master i engelska från ett universitet i Afghanistan, och hon reagerade på det faktum att det var otänkbart att han skulle arbeta som lärare. När hon senare började universitetet var välgörenhetsarbete del av studierna, och hon blev intresserad av hur NGOs arbetar i landet. ”I owe this to the people living in my country” tycker hon. Efter en tid tyckte hon att arbetet kändes meningslöst, undrade vad poängen var med att hjälpa ett eller två barn när hela systemet är genomruttet. Hennes vänners invändning om att alla revolutioner sker genom de till synes små förändringarna fick henne att gå tillbaka till ideell undervisning, den här gången i den skola hon undervisar idag. Hon motsätter sig epitetet politisk aktivist, hävdar att hon inte är en politisk person, hon vill bara hjälpa. ”Actually, in Iran, because of our situation everyone somehow has political knowledge, I am one of them. But no, I am not a political person, I just want to help, even if it's very little”. Viljan att hjälpa driver även Sogand, ”I wanted to help, they didn't do anything wrong”. Hon betonar att iranier och afghaner är grannar, talar liknande språk, att de en gång tillhörde samma land.

Mrs Akram som driver den autonoma afghanska skolan beskriver hur hennes engagemang kom ur en reaktion på den orättvisa situationen hon såg omkring sig i det område hon själv växte upp. Barnen hade ingen skola, så hon tog saken i egna händer och började undervisa barn i sitt hem. Trots många svårigheter har barnens engagemang och starka vilja drivit henne att fortsätta. Det är hennes starka omsorg om barnen som också fått henne att erbjuda iranier att ta över driften av skolan om det skulle underlätta relationen till polisen, bara barnen får fortsätta gå i skolan.

För Nima finns två huvudsakliga anledningar till aktivism. Dels har hans engagemang en religiös grund, han hänvisar till Sawab – en muslimsk idé om det goda och rätta i att hjälpa andra människor, något som är viktigt även för Fatemeh, “We Iranians believe in God, we believe in helping people”. Det också en politisk fråga, förklarar Nima – att hela vårt samhälle blir bättre genom allas välmående, eller att ingen är fri så länge någon är ofri, för att tala med Freire (1972,

58). Det innebär att hela samhället förbättras om dessa barn ges utbildning och sammanhang som får dem att må bra, istället för att exempelvis falla offer för kriminella sammanhang. Energin som volontärerna får genom att träffa eleverna är en stark drivkraft att fortsätta engagera sig – att leka med de yngre, att prata med de äldre. Att se sina elevers framgång genom hans hjälp ger Nima energi och glädje, likadant för Fatemeh. Hon beskriver hur utmaningen i att undervisa med mycket begränsade resurser och utan vägledning i slutändan leder till stor behållning, ”All the results are mine, not the government's, not anybody else's, mine. Because I did everything myself, I got the topics, material, everything”.

NGOs inom social aktivism fungerar också som en arena för ett bredare politiskt engagemang. Saba har alltid varit intresserad av utbildningsfrågor, och länge sett ett behov av att förändra det i hennes mening förlegade iranska utbildningssystemet. Inom organisationen där hon arbetar har hon möjlighet att göra just detta, genom samarbetet med LMO. Sarah kom under sin studietid i kontakt med vänsterrörelsen bland studenter där hennes socialistiska politiska perspektiv växte sig starkt. Efter en offensiv från regeringen mot oppositionella 2008 stannade hennes politiska arbete av, men återupptogs när hon flyttade till Tehran och engagerade sig i NGOs som arbetade med utbildning och socialt arbete. Här hittade hon en plattform för sitt politiska engagemang, eftersom de organisationer hon har varit involverad i är del av en global rörelse mot barnarbete. Freire (1972, 68) betonar vikten av att omsätta intellektuella idéer i praktiken och skapa ett politiskt alternativ genom faktiskt handlande. Sarahs marxistiska teori omsattes till praktik genom hennes arbete i alternativa skolor, hon berättar att hon fick en djupare politisk förståelse genom att arbeta med afghanska barnarbetare, Irans proletära bottenskiikt. Även om Sarah fortfarande är starkt ideellt orienterad tvingade den politiska kontexten henne att hitta ett forum där hon kunde fokusera på den praktiska vardagliga aktivismen som enligt Rafizadeh (2014) utmärker sociala rörelser i Iran. Även Sogand hoppas se politiska förändringar, men är inte alltför optimistisk, det kommer att ta lång tid. Det är mycket som skulle behöva förändras för att förbättra afghaners situation, såväl tillträde och representation i politiska församlingar och akademiska rum, som fördomsfulla medieskildringar. ”It needs time” förklarar hon, “but during that time there are children whose lives are being ruined”. I den väntan finns mycket att göra.

Att vara del av ett sammanhang med människor från vitt skilda bakgrunder men med gemensamma mål kring social förändring beskrivs av flera deltagare som en viktig del i deras aktivism. Dessa självvalda grupperingar präglade av mobilisering och ömsesidigt utbyte, grupper som enligt Williams (1997) bör vara fokus för en feministisk analys, är i ljuset av både Kennelly och Freire centralt för politiskt motstånd. Med utgångspunkt i marginaliserade gruppers situation,

genom mobilisering kring gemensamma mål samt flexibilitet och lyhördhet kring elevernas behov och villkor parerar dessa alternativa skolor papperslösa elevers sociala exkludering och skapar ett vardagens motstånd. Detta visar med tydlighet hur provisoriets pedagogik är en stark politisk praktik.

7.5 Utbildningsaktivism som politisk arena

Några av deltagarna i studien pekar på hur politiska strider får verkningar inom utbildning. Ett exempel är att den europeiska utvecklingsfonden just nu stöttar den stora internationella organisationen för att organisera utbildning i Iran och Afghanistan för den stora gruppen afghaner som deporteras från Europa – ”to keep them here”, suckar Saba. Enligt Sarah är den nya utbildningspolicyn från 2015 del i en större politiskt spel för att bekämpa IS. Lagen implementerades just nu av två anledningar. Dels är Irans regering rädda för att afghanska IS-anhängare ska begå terrordåd i Iran och försöker genom förbättrade villkor stävja en sådan utveckling, dels kan de lättare värva afghanska män till de iranska styrkorna i Syrien genom att till viss del inkludera dem i samhället. Även om detta kan tyckas peka på att utbildningsreformen bara är ett spel för gallerierna säger ändå valet av implementerade reformer något om hur centralt skolgång är för både tillträde och tillhörighet till samhället, men också om hur utbildning kan spela den passiviserande roll som Freire varnar för.

Mitt emellan de två civilsamhälleliga poler som Jahanshahrad (2012) lyfter fram – å ena sidan patriarkala traditionella institutioner av civilsamhället, å andra sidan en medelklasscentrerad kvinnorörelse – fyller vad Salazar-Volkman (2009) kallar moderna NGOs en viktig roll. De organisationerna som denna studie fokuserar på placerar jag just där. Trots att inte alla intervjuade aktivister drivs av ett starkt uttalat politiskt patos kategoriserar jag ändå deras arbete som del av det politiska motstånd som de moderna sekulära NGOs utgör. I sitt oftast kvinnostyrda arbete lägger de en nödvändig grund för en stärkt ställning för fattiga och marginaliserade personer i och med skolgång, kurser i läskunnighet och försörjningsmöjligheter, samtidigt som de är en arena för kvinnors deltagande i civilsamhället. De når fattigare och ofta mer konservativa kvinnor än vad kvinnorättsrörelsen gör, och har därmed en annan ingång till politisk förändring. Deltagarna i studien pekar på hur social aktivism resulterar i förbättrade möjligheter för afghanska barn att få en utbildning och därmed viktiga verktyg i livet, förändrade genusrelationer inom familjen och kvinnors stärkta ställning, samt barnens roll i integration mellan afghanska och iranska barn. Mrs Akram beskriver hur hennes bild av iranier har förändrats genom de unga volontärer som har engagerat sig i hennes skola. De har varit ett stort stöd i hennes arbete, och också fått henne att

förstå att det finns många iranier som delar hennes engagemang, och inte alls står för det som polisen har utsatt henne för. Därmed argumenterar jag, i linje med Jahanshahrad (2012), att denna utbildningsaktivism inom civilsamhället är av stor betydelse för Irans demokratiska utveckling i bemärkelse påverkan och deltagande i samhället, i synnerhet för kvinnor och andra marginaliserade grupper.

En stor internationell NGO inser vikten av samarbete med lokala NGOs, men har svårt att få till ett samarbete eftersom deras verksamhet är hårt kontrollerad av iranska myndigheter. Organisationens idoga arbete att få kontakt och etablera samarbete med lokala aktörer pekar på vikten av dem för ett effektivt arbete, dels för att de har en etablerad verksamhet och relationer i viktiga områden, dels för att de besitter värdefull kunskap. En annan orsak är den internationella organisationens ambition att bedriva ett hållbart biståndsarbete som utgår från lokala aktörer. Den sega politiska processen pekar på hur politiserat fältet är, och hur kontrollerade de stora internationella organen är. Mrs Ghafoor är orolig för hur ekonomin ska gå ihop i framtiden. I nuläget finansierar UNICEF en tredjedel av verksamheten, men kanske dras pengarna in, för att i likhet med UNHCR endast finansiera projekt som vänder sig till registrerade flyktingar, och alltså inte personer som lever utan papper. UNHCR spelar helt enligt regimens regler och villkor, menar en av deltagarna med insyn i det politiska spelet kring internationella aktörer.

Den internationella organisationen står nu inför samarbete med lokala organisationer, men det är så kallade ”opolitiska”, relativt nystartade organisationer som på ett eller annat sätt är kopplade till regeringen, så kallade GNGOs (Al-Ali 2003, 222). Trots kontrollen av såväl kontakter som finansiering är den komplicerade relationen mellan lokala och internationella NGOs också ett erkännande av de små organisationernas sprängkraft, ett slags förbudets erkännande.

Denna bild bekräftas av Sarah, som kallar de så kallade opolitiska organisationer höger. I linje med Freires (1972) teori om sann respektive falsk välgörenhet anser Sarah att de mer vänsterorienterade organisationerna är de som arbetar aktivt för att göra sina klienter självständiga från NGOs, och driver en radikal politisk agenda som kräver gratis utbildning och gratis sjukvård för alla barn. De mer högerorienterade välgörenhetsorganisationerna gör istället människor beroende av de pengar och saker som de får av organisationen. ”The left-wing want to uproot these difficulties, but the right-wing just want to deal with a limited number of children. And the right wing NGOs see themselves as angels, as saviors” förklarar Sarah syrligt. Vänsteraktivisterna är sorgsnare, lägger hon till, deras vision är så mycket längre bort.

Trots marginaliserade barn som relativt säker zon för aktivism är utbildning politiskt laddat, och därmed känsligt. Saba vittnar om en negativ inställning till utbildning från regeringens sida.

Mindre projekt som att bygga en skola kan godkännas, men att implementera ett specifikt utbildningsprojekt är de mer misstänksamma mot, eftersom det stärker människor, ger dem nya tankar och idéer, och ger afghanska familjer incitament att stanna i Iran. I likhet med tidigare information om hur fäder som inte själva får utbildning kan motsätta sig stärkta kvinnor och barn i familjen, reagerar här det officiella Iran som en osäker och därmed kontrollerande far gentemot en stärkt mor, i form av civilsamhället. Relationen mellan dessa två ”gendered sites of power”, för att tala med Howell (2007, 419), har stora likheter med en konservativ genushierarki inom familjen. Freire (1972, 25) jämför frigörelse med förlossning, och ser det nyfödda barnet som löftet om förändring, skriver: ”The man who emerges is a new man [...] no longer oppressor och oppressed, but man in the process of achieving freedom”, precis som deltagarna som lyfter barnens politiska kraft. Jag ställer hans metafor av kvinnans smärtsamma men livgivande och för evigt förändrande insats i ljuset av civilsamhället som de feminina praktikernas arena med en speciell transformativ kapacitet.

8. Avslutande diskussion

Genom intervjuer med människor med socialt engagemang i samhällets marginaler undersöker denna studie dels utbildningssituationen för afghanska papperslösa barn och ungdomar i Iran och tittar på långsiktig och mer direkt betydelse av skolgång, dels följer den Mohantys metod att uppmärksamma större politiska tendenser genom lokala villkor och praktiker. Syftet med uppsatsen är tvådelat. Dels ämnade jag ur ett svenskt perspektiv förstå vilken utbildningsbakgrund många av de ensamkommande ungdomarna har med sig när de kommer till Sverige, dels var jag intresserad av de politiska dimensionerna och möjligheter som det iranska civilsamhället bär på, med speciellt fokus på en kvinnodominerad social aktivism.

Studien visar att skolgång för afghanska barn och ungdomar i Iran i nuläget präglas av en ojämlig och osäker tillgång till det officiella skolsystemet. Trots en policy som ger alla barn rätt till skolgång oavsett juridisk immigrationsstatus möter denna grupp praktiska, ekonomiska och sociala hinder, vilket gör att NGOs spelar en betydande roll för deras utbildningsmöjligheter. De NGOs som jag har undersökt har alla ett starkt integrationsperspektiv och strävar efter att möjliggöra sina elevers inskrivning i formella skolor, men de arbetar i ekonomisk och politisk motvind. Organisationerna drivs av välgörenhetsfinansiering och mestadels ideellt arbete, speciellt mindre NGOs, vilket gör att undervisningen genomsyras av temporära lösningar som gör det svårt att arbeta utifrån en långsiktig läroplan. Med utbildade och ideellt engagerade lärare, stor omsättning bland eleverna och konstant risk att stängas ner skapas en skolmiljö med stora utmaningar.

Samtidigt öppnar denna provisoriets pedagogik i en inofficiell skolmiljö upp för möjligheter som inte finns i det officiella skolsystemet. Undervisning i dari, pashtu och afghansk historia och geografi kompletterar de irancentrerade läroböckerna. På så vis fungerar dessa skolor både som en väg mot integration i det iranska samhället, och som ett frigörelsens alternativ som bejakar barnens afghanska bakgrund och identitet. Skolorna arbetar intensivt för att skapa en motkraft till den ofta mycket svåra situation afghanska barn och ungdomar lever i, och skapar en plats av trygghet, tillhörighet och kreativitet. Dessutom fungerar de som en arena för långsiktigt integration och förändrade genusrelationer, där barnen spelar en nyckelroll i politisk förändring. Denna studie visar tydligt på det som Rädda Barnen (2015, 3-6) betonar – att utbildning ger sammanhang, rutin och synlighet och i ett längre perspektiv ger bättre chanser till försörjning, spelar en avgörande roll för kvinnors chanser till ett självständigt liv och lägger grunden för ett fredligt och demokratiskt samhälle.

Ett feministisk fokus på civilsamhällets självvalda grupperingar och genusorganiserade arenor synliggör hur social aktivism är kvinnligt kodad, såväl normativt som förkroppsligat. Här erkänns

familjen som central i civilsamhällets organisering, i synnerhet mödrar. Med deltagande, gemenskap och förändring som ledord, i kombination med regimen indirekta erkännande av deras styrka, utmanar dessa NGOs en traditionell idé om politisk aktivism. De arbetar alla officiellt med flyktingars och barns rättigheter och livssituation, vilket i Irans politiska kontext är en relativt säker zon, men vad denna studie visar är däremot att det pågår en intensiv politisk kamp inom detta fält, i såväl motiv som utfall. Att engagera sig för afghanska marginaliserade barn handlar för studiens deltagare dels om ett slags moraliskt ansvar, men också om politiska strategier för social och politisk förändring. Med en tydligare praktisk än ideologisk verksamhet utmanar de såväl staten som västerländska idéer om sociala rörelser och utgör de okonventionella forum för sociopolitiskt motstånd som Rafizadeh efterlyser ett erkännande av.

Utbildning är däremot inte hela svaret för att få till stånd en verklig förändring av papperslösa afghaners situation i Iran. Även om skolgång och de spridningseffekter som denna studie har presenterat spelar en viktig roll för människors chanser till ett tryggare och mer självständigt liv är även andra faktorer viktiga att ta i beaktning. Tillgång till sjukvård, säkra arbetsplatser och juridiska möjligheter till legal immigrationsstatus måste förbättras parallellt med säkrad utbildning.

Den uppenbara bristen i denna studie är frånvaron av röster från familjerna som beskrivs som ovilliga till utbildning, barnen som sägs förändras genom dramaövningar, och de afghanska kvinnorna som ”får ett sammanhang” genom sitt deltagande i civilsamhället. Socialarbetarnas och volontärernas perspektiv jag har fått ta del av i det här projektet är mycket värdefulla, men ett fokus på afghanska barns och ungdomars upplevelser av att navigera mellan familj och skolsammanhang, och deras erfarenheter av de alternativa skolorna är något jag gärna ser i vidare forskning.

9. Referenser

Al-Ali, Nadjé (2003). Gender and Civil Society in the Middle East. *International Feminist Journal of Politics*, 5(2), ss. 216–232.

Barr, Heather (2013). *Unwelcomed Guests. Iran's Violation of Afghan Refugee and Migrant Rights*. Rapport/Human Rights Watch. <https://www.hrw.org/report/2013/11/20/unwelcome-guests/irans-violation-afghan-refugee-and-migrant-rights>. [Hämtad 2017-02-10].

Crenshaw, Kimberlé (1991). Mapping the margins: Intersectionality, identity politics, and violence against women of color. *Stanford Law Review* 43(6), ss. 1241–1279.

Freire, Paulo (1972). *Pedagogy of the oppressed*. Harmondsworth: Penguin Books.

Haraway, Donna (2004). Situated knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective. I Harding, Sandra G. (red.) (2004). *The feminist standpoint theory reader: intellectual and political controversies*. New York: Routledge, ss. 81-102.

Hoodfar, Homa (2009). Activism under the Radar: Volunteer Women Health Workers in Iran. *Middle East Report*, 250, ss. 56-60.

Hoodfar, Homa (2009). Women, Religion and the 'Afghan Education Movement' in Iran. *Journal of Development Studies*, 43(2), ss. 265-293.

Hoodfar, Homa (2010). Health as a Context for Social and Gender Activism: Female Volunteer Health Workers in Iran, *Population and Development Review*, 36(3), ss. 487-510.

Howell, Jude (2007). Gender and Civil Society: Time for Cross-Border Dialogue. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society*, 14(4), ss. 415-436.

Ishkanian, Armine & Jane Lewis (2007). Gender, Civil Society, and Participation: Introduction to the Special Issue of Social Politics. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society*, 14(4), ss. 407-414.

Jahanshahrad, Houri (2012). A Genuine Civil Society and Its Implications for the Iranian Women's Movement. *Women's History Review*, 21(2), ss. 233-252.

Jenner, Charlotte (2015). *Breaking The Cycle: Education and the Future for Afghan Refugees*. Norwegian Refugee Council.

Kennelly, Jacqueline (2014). 'It's this pain in my heart that won't let me stop': Gendered affect, webs of relations, and young women's activism. *Feminist Theory*. 15(3), ss. 241-260.

Lifos. Center för landinformation och landanalys inom migrationsområdet. (2016). *Temarapport: Afghaner i Iran (version 2.0)*. Migrationsverket. <http://lifos.migrationsverket.se/dokument?documentSummaryId=36932>. [Hämtad 2017-05-10].

- Lifos. Center för landinformation och landanalys inom migrationsområdet. (2016). *Temarapport: Irans rekrytering av afghaner till kriget i Syrien*. Migrationsverket. <http://lifos.migrationsverket.se/dokument?documentSummaryId=37588>. [Hämtad 2017-05-10].
- Lykke, Nina (2009). *Genusforskning: en guide till feministisk teori, metodologi och skrift*. 1. uppl. Stockholm: Liber.
- Lynch, Kathleen (1999). Equality Studies, the Academy and the Role of Research in Emancipatory Social Change. *The Economic and Social Review*, 30(1), ss. 41-69.
- Madison, Soyini D. (2005). *Critical ethnography: method, ethics, and performance*. Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- Migrationsverket (2016). *Därför har så många ensamkommande afghanska barn sökt asyl i Sverige*. <https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Nyhetsarkiv/Nyhetsarkiv-2016/2016-01-21-Darfor-har-sa-manga-ensamkommande-afghanska-barn-sokt-asyl-i-Sverige.html>. [2017-02-14].
- Mohanty, Chandra (1984). Under Western Eyes: Feminist Scholarship and colonial Discourses. *Feminist Review*, 12/13(3/1), ss. 333-358.
- Mostaghim, Ramin & Shashank Bengali (2016). Iran's growing drug problem: 'No walk of society is immune'. *Los Angeles Times*. 19 december. <http://www.latimes.com/world/la-fg-iran-drug-addiction-2016-story.html> [2017-05-16].
- Naples, Nancy A. (2003). *Feminism and method: ethnography, discourse analysis, and activist research*. New York: Routledge.
- O'Reilly, Karen (2009). *Key concepts in ethnography*. Los Angeles: SAGE.
- Pinson, H., Arnot, M., & Candappa, M. (2010). *Education, asylum and the non-citizen child: The politics of compassion and belonging*. Basingstoke, Palgrave Macmillan.
- Popov, O., Stureson, E. (2015). Facing the pedagogical challenge of teaching unaccompanied refugee children in the Swedish school system. *Problems of Education in the 21st Century*, 64, ss. 66-74.
- Rafizadeh, Majid (2014). The unrecognized social movements: "The One Million Signature Campaign and the Islamist State of Iran". *The Ahfad Journal*, 31(2), ss. 53-66.
- Rostami-Povey, Elaheh. 2007. Gender, agency and identity, the case of Afghan women in Afghanistan, Pakistan and Iran. *The Journal of Development Studies*, 43, ss. 294-311.
- Salazar-Volkman, Christian (2009). Civil Society, Poverty Reduction and the Promotion of Children's Rights in Iran. *Children, Youth and Environments*, 19(2), ss 250-271.
- Save the Children (2015). *Transforming young lives through education. The 2014 Review*. https://www.savethechildren.net/sites/default/files/libraries/Transforming%20young%20lives%20through%20education_The%20Review%202014_Web_Email_0.pdf. [Hämtad 2017-05-08].

UNODC (2017). Drug Prevention, Treatment And HIV/AIDS Situation Analysis. <https://www.unodc.org/islamicrepublicofiran/drug-prevention-treatment-and-hiv-aids.html> [2017-05-16].

Widerberg, Karin (2002). *Kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur.

Williams, Susan H. (1997). A Feminist Reassessment of Civil Society. *Indiana Law Journal*, 72(2), ss. 417-447.

Intervjumaterial

Transkriberingar är ej tillgängliga för granskning.

Mrs Akram (2017). Intervju 6 april.

Arash (2017). Intervju 6 april.

Fatemeh (2017). Intervju 3 april.

Mrs Ghafoor (2017). Intervju 5 april.

Mahsa (2017). Intervju 9 april.

Maryam (2017). Intervju 6 april.

Mina (2017). Intervju 6 april.

Nima (2017). Intervju 6 april.

Saba (2017). Intervju 11 april.

Sarah (2017). Intervju 7 april.

Sogand (2017). Intervju 4 april.